

הַלְבוּת חַל הַמוֹעֵד בַּיּוֹם תִּקְמוּ תִקְמָה

ביאורים ומוספים

4) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' תקיד ס"ק ל), שגר שאינו מתבחר בהדלקתו לצורך יום טוב או לצורך הגנת גופו, אף אם מתבחר בהדלקתו לאיזה צורך אחר, כגון להראות עושרו ופוזרנותו, אסור להדליקו ביום טוב, ונחשב כגר של בטלה שאסר השו"ע (שם סי' ה) להדליקו ביום טוב, וכתב בביה"ל שם (ד"ה נר) שאף שהמג"א הביא בשם מהרש"ל שמנהג העולם להקל כגר של בטלה, וכרעת הרמב"ם שמתיר, אין להקל בזה, משום שדעת רוב הפוסקים להחמיר.

5) ולענין הדלקת נר ליד הנפטר לכבודו [כשהנפטר אינו מונח בבית, ואין חשש שיבואו מתוך כך להספידו], כתב הגשר החיים (ח"א פ"ז ס"א אות ב ופ"כ ס"א אות ה) שנראה שמותר אף לישראל להדליקו ביום טוב מנר אחר, אף שאת הנר של שמעה אין להדליק אלא על ידי נביר, כיון שהנר שמדליק כשהמת מוטל לפניו הוא לצורך המת ולכבודו [אבל הנר שמדליקים במשך השבעה אינו לכבוד המת, אלא לעילוי נשמתו], ויש להתיר איסור הבערה משום כבוד המת, כי מודאורייתא הותרה הבערה אף שלא לצורך אוכל נפש, וכשם שהותר לישראל לחמם מים עבור טהרתו כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תקכו ס"א), ובאר במשני' שם (ס"ק ט), שהטעם הוא מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך, ויש כאן צורך קצת משום כבוד המת, [ומימי א"י לחמם את הנר כדי להדביקו לרצפה, כמבואר במשני' לעיל (סי' תקיד ס"ק יח)]. מאידך, דעת הגר"שזי אייערבך (מש"כ פס"ד הע"י ב) שלא נוהגים להדליק נר ליד הנפטר ביום טוב, אפילו על ידי נביר, כיון שעלולים להיכשל על ידי זה בכמה איסורים, [נדעיר שם (הע"י כו) שאין לדמותו לחימום מים שהותר לצורך טהרת המת, כי הדלקת הנר אינה צורך המת, ואין בה אלא ענין רוחני של כבוד המת].

שעה"צ ס"ק ג

מה שמתבנין שם אדוות יארצייטס.

6) שם הביא בשם הכתוב סופר, שבשעת הדחק [כגון שכח להדליק בערב יום טוב, או שכחה הנר ביום טוב], יתכן שמותר לישראל להדליק נר יארצייט בעצמו, כיון שנחשב כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו, ואם כן הוא הדין לכאורה לענין הנר שמדליקים כל השבעה, שבשעת הדחק יכול ישראל להדליקו בעצמו, וראה עוד בביה"ל שם שמוטב להדליק את הנר בבית הכנסת, ואז מותר לכתחילה לישראל עצמו להדליק, ואינו נחשב נר של בטלה, וכמבואר שם בשו"ע ובמשני' (ס"ק לא) שיש בזה צורך מצוה וכבוד המקום אפילו ביום, כמה שמרבה נרות בבית הכנסת, [ואופן נוסף להיתר, ראה בפמ"ג שם (משני' ס"ק ח) שמותר להדליק נר כדי שיוכל להדליק ממנו את הטבק מתי שירצה, ונחשב שמדליקו לצורך, שהרי מבואר במשני' לעיל (סי' קנד ס"ק נו) בשם השערי תשובה שמותר להדליק מקטרת של טבק מנר של יארצייט].

משני' ס"ק ד

שליש מיום הקבורה? וכי, רק יום אחר.

7) ובטעם החילוק שהרגל עולה למנין שלושים ואינו עולה למנין שבעה, כתב הרמב"ן (תורת האדם עמ' רכו), הובא בבי' י"ד סי' שצט ובט"ז שם ס"ק ב) שכיון שדין שלושים נהג לגמרי ברגל עצמו כמו בשאר ימות השנה [גם במקרים שמדין הרגל הוא מותר בהם, וכמבואר לקמן (ס"ק כז)], יכול למנותו, מה שאין כן לענין שבעה שחוב הדינים אינם נוהגים חוץ מדברים שבצינעא [וכמבואר בשו"ע לקמן (ס"ד)], ולכן אין הרגל עולה לו.

ומה שנדהג דין שלושים ברגל בכל הדברים, אף שאין אבלות ברגל המשך במילואים עמוד 5

משני' ס"ק כה

לצורך בית הקברות? וכי, זכר לתקפה שרי"ט.

37) אבל לצורך אחר, כתבו השו"ע והרמ"א (י"ד סי' שסח ס"א) שאין ללקט עשבים בבית הקברות, משום כבוד המתים, ואין להתיר אלא לצורך בית הקברות וכדי לקבור שם (פרישה שם א"ת ב).

38) בטעם מנהג זה [שהובא בשו"ע (י"ד סי' שעו ס"ד)] ביאר הטור שם, שיש בזה רמז לתחיית המתים, כענין שנאמר (תהלים עב טז) יוציאו מעיר כעשב הארץ, וראה טעם נוסף בשי"ך שם (ס"ק ה) בשם הרמב"ן.

משני' ס"ק כו

תענית לתענית? וטוב שיהיה אחר אסרו חג.

39) ועצם איסור תענית בחול המועד, ראה בשעה"צ לקמן (סי' תקעב ס"ק ג) בשם הפמ"ג שהוכיח מהשו"ע שהוא רק מדרבנן.

40) כיון שנדהג שלא להתענות באסרו חג, כמבואר לעיל (סי' תכט ס"ק יד), אמנם, לענין מי שהתענה בשבת, ויום ראשון שלאחריה הוא אסרו חג, כתב לעיל (סי' רפח ס"ק ט) שיכול להתענות בו תענית לתעניתו, כיון שאיסור התענית באסרו חג אינו אלא מנהג, [ולענין אסרו חג של שבתות, כתב השו"ע לעיל (סי' תצד ס"ג) שאסור להתענות בו מצד הדין, וראה משני' שם (ס"ק ו)].

שעה"צ ס"ק יז

אפשר דלדרש בפניו פס"ד.

41) ואף שדרשה מעוררת את ההספד, ואסור להספיד ביום טוב אף תלמיד חכם [גם בזמנם שהיה דין תלמיד חכם, ואפילו ביום טוב שני כמבואר ברמב"ם (פ"א מהל' אבל ה"ה)], יתכן שביום טוב שאיסור ההספד חמור יותר, יזהר ולא יבוא לידי הספד דברי סופרים עמק דבר סי' תא ס"ק כ), [אכן, בזמננו שלא נוהג דין תלמיד חכם כמבואר במשני' (ס"ק כו), לכאורה אין נפקא מינה בספיקו של הפמ"ג].

סימן תקמח

דיני אבלות בחל המועד

משני' ס"ק ב

הוא רק מצוה דייחיד.

1) כלומר שאף אבלות היום הראשון שהיא מן התורה [לדעת השו"ע להלן (ס"ג)], מימי אינה אלא עשה דיחיד, ונדחית מפני מצות שמחת הרגל שהיא מצות עשה מן התורה [כמבואר לעיל (סי' תקכט ס"ק טו)], והיא גם עשה דרבים [לבוש ס"א].

משני' ס"ק ג

ואין זה פלוג' וכי, שאין אוכלין שם? וכי, לא ידליק בעצמו ביום טוב? אלא על ידי צבור?

2) ואף שאין לנהוג מנהגי אבלות במועד, וגם הרגל מבטל דין שבעה כשהתחיל לנהוג אבלות קודם הרגל, ביאר בשו"ת נהלת שבעה (סי' עג) שהוא מקור הדין שהדלקת הנר בשבעה אינה מחמת אבלות, אלא לעילוי נשמת הנפטר [וכמו קדיש שנדהג בשבת וביום טוב, וראה גם במשני' להלן (ס"ק נב) שאין הרגל מבטל דין שבעה ושלושים לענין חיוב אמירת קדיש].

3) וגם בחדר ששוהים בו כל היום, אף שאין אוכלים בו, דעת הגר"שזי אייערבך (מש"כ פס"ד סי' הע"י כד) שלא ידליק שם את הנר לכבוד המת, שמא יבוא להספידו.

מילואים הלכות חל המועד סימן תקמו

המשך מעמוד 38

33) ואף שכל דבר שאסור משום מראית העין, לא חילקו בו חכמים ואסרו לעשותו אפילו בחודי חדרים [כמבואר בש"ע לעיל (סי' שא סמ"ה)]. וכן הקשו התוספות במועד קטן (ת. ב ד"ה ומנסרו), יש לישב לפי דעת הסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא רק מדרבנן [כמבואר לעיל (סי' תקל ס"ק א)], ועל פי מה שכתב המשגיב לעיל (סי' שא ס"ק קסה) וכן כתב בשערי צדק לקמן (סי' תקנא ס"ק מו), וראה גם ביה"ע (סי' שלו ס"ט ד"ה בצנעא), ובמה שכתבנו לעיל (סי' תצו ס"ק ט) שהאיסור בחודי חדרים הוא דוקא במקום שעלולים לחשוך בו שעובר על איסור דאורייתא, אבל כשהחשד הוא שעובר על איסור דרבנן, מותר לעשות כן בחודי חדרים [וראה מצבת משה להגיר משה לוריא (מועד קטן שם) שפירש כן את דברי התוספות שם], ולדעת הסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מדאורייתא [כמבואר במשגיב (סי' תקל שם)], ראה מה שהרי"ף בזה הדין (ביצה ד, ב מפני הרי"ף, צ"ח לדבריו בביה"ע סי' שא שם ד"ה בחודי).

34) ובטעם איסור עשיית המלאכה בפני הנכרים, כתב לעיל (סי' תקכו ס"ק לו) לענין רמב"ם בעיר לצורך המת ביום טוב שני, שכשיראו הנכרים שישראל מהללים יום טוב עבור המת, יאמרו עליהם שמחללים יום טוב ויכופו אותם לעשות גם מלאכות אחרות ביום טוב, והוא הדין כאן לענין חול המועד.

[משנ"ב ס"ק כא]

שְׁהַלְלֵי יוֹדְעִים שֶׁהוּא לְצַרְף הַמֵּת³⁵.

35) וכן בעיר שדרים בה מעט יהודים, כתב הש"ע שכל מת נחשב מפורטם, כי כולם יודעים כשיש מת בעיר. אכן בעיר שדרים בה הרבה יהודים, כתב בשערי צדק לעיל (סי' תקכו ס"ק כז) שאף אם התפרטם הדבר במקרה אינו מועיל, ואסור לעשות עבורו מלאכה כפרהסיא.

[משנ"ב ס"ק כב]

מִתָּר לְקַץ הַדָּס³⁶.

36) היתר זה, פירש לעיל (סי' תקכו ס"ק יח) שנאמר רק במקום שנחגגים להניח הדס על מיטת המת משום כבוד.

ולענין מנהג ירושלים בקריעה על קרובים, כתב הגר"ח החיים (ח"א פ"ד אות כד) שגם הספרדים נהגו כמנהג אשכנז לקרוע בחול המועד רק על אביו ואמו, וכן כתב החיד"א (מחזיק ברכה סי' ג) והב"ח החיים (סי' ל), ובשרית יביע אומר (חיד י"ד סי' כה) כתב שכשאר ערי ארץ ישראל חרץ מירושלים נהגים הספרדים לקרוע על כל הקרובים, וכדעת השו"ע.

[משנ"ב ס"ק יח]

דַּעֲקָשׁוּ לֹא נִהְיָ לְחַלְץ בְּתָף קָלָל³⁷.

38) ובטעם הדבר כתב הלבוש (י"ד שם ס"ט), שבזמן הזה הוא ולולו רב אפילו לאדם שפל ועני שבישראל, וכמו שבזמננו אדם חשוב היה פטור מחליצת כתף כשאינה לפי כבודו, הערוך השלחן שם (ס"ט) ביאר שבצורת הבגדים של ימינו כמעט ולא שייכת חליצת כתף אלא אם כן יחלץ את כל הבגד, ולכן כולם מוחלים על כבוד זה.

[משנ"ב ס"ק יט]

וְתוֹפְרִין מְקַיִימִין³⁸ אֶפְלוּ מַעֲשֵׂה אֶמְקָם³⁹.

39) והוסיף במשגיב לעיל (סי' תקכו ס"ק יט) לענין יום טוב שני, שאף שאפשר לכרוך את המת בסדין שלא בתפירה, מימ התירו לחפור תכריכים [ובטעם היתר ביאר הרמב"ן (שבת קלט, ב), שהוא כבודו של מת], וכתב הדרי"ט משה (סי' תקמד אות א) שנחגג להקל בחול המועד כמו ביום טוב שני.

היתר זה לחפור לו תכריכין [וכן לקצוץ עבורו הדס כדלהלן (סי' כב)], כתב שם (סי' כד) שאינו אלא בחצור של מת, כדי שיראו הכל שעושה כן בשביל המת, וכמו לענין עשיית ארון וסירת קדות לארון כמבואר כאן בשו"ע.

32) וכן להדפיס ולהדביק מודעת אבל בחול המועד כדי להודיע על כך לרבים, כתב בספר שו"ש (פס"ז ה"ג קפד) שמסתבר שמותר, כיון שנחשב כצורכי מצוה משום כבודו של הנפטר.

[משנ"ב ס"ק כ]

בְּצַנְעָא בְּתוֹךְ הַפֵּיתָא⁴⁰ וְכוּ', דְּלִגְבֵי עֲבוֹרָא⁴¹.

הלכות חל המועד סימן תקמו תקמח

המשך מעמוד כ

בעצמו במחזיק ברכה כאן ובשרית יוסף אימץ (סי' צג). ובמקום צער וכיוצא בו, ראה מה שכתב החכמת אדם (כלל קסט ס"ב) שאפשר להקל כדעת הסוברים ששמיני עצרת נחשב כשבעה ימים לענין חליצה, וכן שיש להקל לענין תפירת לנשים [שיש מתירים לכל אשה להסתפר לאחר השבעה], וראה שכן כתב הנשר החיים (ח"א פכ"ג ס"ב אות יב) שבשעת הדחק אפשר להקל ולהחשיב את שמיני עצרת כשבעה ימים.

[משנ"ב ס"ק ט]

טְעוֹת־סִפְרֵי הַיָּאָר⁴².

9) וכן בדפוס ראשון של שו"ע עם הגהות הרמ"א לא מופיעה הגהיה זו.

[משנ"ב ס"ק י'

שְׂבָעָה מֵתֵי מַצֵּה⁴³ וְכוּ', אֵינָם שֶׁהִסִּיפוּ עֲלֵיהֶם⁴⁴.

10) שהם אביו ואמו, בנו ובתו, ואחיו מאביו, ואחותו מאביו אם היא בתולה שלא התקדשה לאיש, ואשתו.

11) שהם אחיו מאמו, ואחותו מאמו בין בתולה בין משואת, ואחותו מאביו הנשואה, ואשה לבעלת.

אלא בדברים שבצנעא, כתב (שם) שכשנחגג שלושים ברגל אין האבלות מתפרטמת, ונחשב אבלות בצנעא, כיון שדיני שלושים הם רק בשב ואל תעשה [בשונה מדיני שבעה בכפיית המטה ועטוף הראש], ונחגגים בחלקם בין כך מדין הרגל [בגיהוץ ותפירתו], וגם כשלוש בגד שאינו מוגהץ, כתב הט"ז (שם) שאינו ניכר שעושה כן מחמת האבלות, כי הראיה יכול לומר שיתכן שהוא משום שאין לו בנד אחר, וכן לענין גילוח, אינו מפורטם כל כך שבא ממדינת הים ואינו מגלה, וכן כשאר הדברים. וראה טעם מסף בביאור הגר"א שם (סי' ד).

8) ובשערי צדק (סי' ד) הביא בשם הכריז יוסף, שאף שדעת מהרש"ל ומשאח בנימין והש"ך ששמיני עצרת נחשב כשבעה ימים, מ"מ אין לומר בזה 'הלכה כדברי המיקל באבלי', וביאר בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' רנז) שהטעם שאין אומרים כאן 'הלכה כדברי המיקל באבלי' [כמבואר בגמ' במועד קטן יט, ב], משום שכן היא ההכרעה הברורה להלכה ששמיני עצרת עולה רק ליום אחד מהשלושים, וכן יש להורות למעשה [וראה בערוך השלחן (סי' א)], ומה שביאר בשו"ת צ"ח אלעזר (אבן יעקב סי' ס) בטעמו של הכריז יוסף, וכפי שכתב

הַלְבוּת חַל הַמוֹעֵד סִימָן תַּקמָה

בְּאֵר הַגּוֹלָה 40

עֲצָרָת, נוֹהַג בּוֹ אֲבָלוֹת אִם הֵיָה אוֹתוֹ הַיּוֹם (יב) יוֹם מִיתָה וְקַבּוּרָה, הַהוֹאֵל יוֹם-טוֹב שְׁנֵי מִדְּבָרֵיהֶם וְאֲבָלוֹת יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל תּוֹרָה, יְדוּחָה עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם מִפְּנֵי עֲשֵׂה (יג) שֶׁל תּוֹרָה, אֲבָל אִם קָבְרוּ אוֹתוֹ בְּיוֹם-טוֹב שְׁנֵי שֶׁל רֵאשִׁי-שְׁנָה אֵינוֹ נוֹהַג בּוֹ אֲבָלוֹת, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּיוֹם אֶרֶץ: הַגָּה וְלֹשׁ חוֹלְקִים, דְּבָרֵיָא לְדוֹ (יד) דְּאֵין נוֹהַג אֲבָלוֹת בְּשׁוּם יוֹם-טוֹב שְׁנֵי, וְכֵן מְנַהֵג פְּשׁוּט וְאֵין לְשׁוֹנוֹת (ר"ח וְהוֹאֵי: ט) זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהַקּוֹבֵר מֵתוֹ בְּרִגְלָה (טו) לֹא חָלָה עָלָיו אֲבָלוֹת, הֵגִי מִלִּי דְבָרִים שֶׁל (ז) (ח) פְּרָתְסִיָא, וְאֲבָל דְּבָרִים (ה) (ט) שֶׁבְּעֵצָה נוֹהַג (מִיָּה, מִטָּר לִישׁוֹן עִם אֲשֶׁתוֹ בְּחֶדֶר וְאֵינוֹ צָרִיף שְׁמִירָה): ה' זֶה-עַל-פִּי שְׂאֵין אֲבָלוֹת נוֹהַג בְּמוֹעֵד (י) (יא) אֲנִינוֹת נוֹהַג בּוֹ, שְׂאֵם מֵת לֹ מֵת בְּחַל-הַמוֹעֵד אֲסוּר בְּדְבָרִים שְׂאֵין אֲסוּר בְּהֶם. וְאִם מֵת בְּיוֹם-טוֹב (יב) וְאֵינוֹ רוֹצֵה לְקַבְּרוֹ בּוֹ בְּיוֹם אֵין עָלָיו דִּין אֲנִינוֹת, אֲלֵא-אִם-כֵּן צָרִיף לְסַחֲשִׁיף עַל הַתַּחֲוִים לְהַכִּין לוֹ צָרְכֵי קַבּוּרָה אֲזַי חַל עָלָיו דִּין אֲנִינוֹת (יג) מִשְׁעָה (יד) שֶׁמְחַשִּׁיף, אֲבָל אִם מֵת בְּיוֹם-טוֹב שְׁנֵי (כ) וְהוּא רוֹצֵה לְקַבְּרוֹ בּוֹ בְּיוֹם, אוֹ בְּיוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן וְרוֹצֵה לְקַבְּרוֹ עַל-יְדֵי אֵינוֹ-יְהוּדִי, (כא) חַל

ד' תרפ"א קהילה
ה' תרפ"ב קהילה
ו' תרפ"ג קהילה
ז' תרפ"ד קהילה
ח' תרפ"ה קהילה
ט' תרפ"ו קהילה
י' תרפ"ז קהילה
יא' תרפ"ח קהילה
יב' תרפ"ט קהילה
יג' תר"ס קהילה

בְּאֵר הַיֵּטֵב

ע"י א"י, ולא כרש"ל, אבל ב"ר"ח דוקא בנקבר ביום שני מונה שקעה מיום שני, אבל אם נקבר ביום ראשון אינו מונה אפילו מיום שני, ט"ו, וכ"כ הפ"ק"ם ופ"ר"ח, מ"א, אבל רב פוסקים פסקו דאפילו ב"ר"ח אם נקבר ביום ראשון מונה שקעה מיום שני, וע"ז ב"ר"ח סימן שצט ט"ז י"ג: (ז) פ"ר"ח"א, ולא ישנה בסוה"ו, א"ע"ג דש"ע אכל משנה ב"ר"ח מ"מ זה שלא התחיל צ"חן אבילות אין לנהוג בן ב"ר"ח, ר"מ לופלין סימן ק"ו, וכתב סמ"א: וְגַל דְּמִנְיַת חַפְלִין בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, ע"ש: (ח) שֶׁבְּעֵצָה, וְהֵם פְּשׁוּט וְרוֹצֵה וְחִיּוּת, ע"י"ד, וְאֲסוּר לְחַדֵּשׁ הַשְּׁנָה כְּמוֹעֵד, דְּאֵין חַיִּב לְחַדֵּשׁ פְּרֻשֵׁת הַמּוֹעֵד, מ"א: (י) אֲנִינוֹת, שְׂאֵסוּר בְּכֶשֶׁר וְזֶה, ע"י"ד סימן שמ"א: (י) שֶׁמְחַשִּׁיף, וְכַתּוּב הַמִּיָּא: אֲבָל בְּלִיל יוֹשֵׁט שְׁנֵי חַיִּב בְּכָל הַמּוֹעֵד, דְּדוֹקָא בְּיוֹם שְׁנֵי כַתּוּב הַרְאִישׁ דְּכַחַל שְׂאֵין בְּכֵן אֲבָל בְּלִילָה שְׁלִפְנוֹ לֹא, וְכִי"ש לְדִין שְׁטוּחִין לְעִשׂוֹת צָרְכֵי קַבּוּרָה ע"י א"י דְּחַיִּב בְּלִילָה, וְכִי"ש סְמַרְיָל, חִיבָא דְּמֵת לֹ מֵת בְּשִׁמְעָה מִטָּר לְקַדְשׁ בְּלִיל שִׁי"ת, אֲבָל בְּיוֹם כּוֹנֵעַ מוֹדִים שְׁפִטְרוּ, אֵין לֹא יִמְרָה סְפִידָה בְּפִסָּח פִּינָן דְּאֵיתָה פִּה מְדַרְשׁ פְּסוּקִים, מוֹרִים מְלֻבְּלִין, דְּבִיּוֹם אֲפִלוֹ אֵינוֹ רוֹצֵה לְקַבְּרוֹ עִמָּה חַל עָלָיו דִּין אֲנִינוֹת, דְּכַחַל שְׂוֵנָה רַבָּנָן, עָלָיו דִּין אֲנִינוֹת, וְשִׁמְעָה מִתְּשׁוּבָה מוֹרִים דְּאֲסוּר לְעִלוֹת לְתוֹרָה, ע"כ"ל, ע"ש:

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

[ז] פְּרָתְסִיָא, ע"כ"ט, וְעַן בְּשִׁמְעָה וְעַקֵּב חַיִּב סִימָן כַּה שְׁחוֹלֵק עַל תְּנַגְוָא חַסִּיל שְׂאֵין מִיָּתֵם תְּפִלִּין בְּיוֹם רֵאשׁוֹן וְגַם בְּיוֹם שְׁנֵי עַד אַחַר מִנְּחָה כְּמוֹ פְּשָׁר וְמוֹת שְׁנַיָה בּוֹ, ע"ש, וְעַן בְּיַד סִימָן שֶׁמֶת שְׁחִיף ב' שְׁנֵי פּוֹסְקִים טְכִי"ם ב' מִטָּר קָדָם מִנְּחָה מִשְׁעָר וְיָמִים, וְאִיכָּא כָּאן נִרְאֵה לְמַעַר, וְאִם רוֹעִים לְפָרֵס לְמַנְּחָה קָדָם שְׁעָרֵה מֵתָה כְּמֵת בְּטוֹרָה שֶׁם שְׂאֵינוֹ מְעַטְרָה: [ח] שְׁבְּעֵצָה, ע"כ"ט, וְשִׁמְעָה מִטָּר דְּבָרֵה מְגַמְוֵא דְּגַם בְּחַיִּת אֵינוֹ מִטָּר אֲלֵא דְּבָרִים תְּרִישִׁים, אֲבָל חִיבָא בְּסִימָן ק' כְּמֵת שְׁחוֹחָה לְעַבֵּד אַחַר שְׁנַיָה רִגְלִי לְגַלֵּם מִשְׁנִיחָה כְּעִים שְׁפָרָה לְגַם בְּכָל הַמוֹעֵד כָּל, אֵין שְׁעָרֵי שְׁבְּעֵצָה נוֹהַג בְּיוֹם מִטָּר: ח"א, דְּאֵין לָהּ דְּבָרֵה טַבְּרָה גְּדוּלָה מֵהָ, שְׂאֵם לֹא יְחַוֵּי עֲלֵיהֶם וְכַי"ש, אֵין דְּלֵא אֲשַׁמְרֵן מִטָּר לְקַבְּרוֹ הַחֲדָשׁ כִּי"א בְּחִיבֵי דְּאֵינוֹ מִשְׁמַע מִפִּשׁ, וְעַד, דְּדוֹקָא בְּשָׂר הַשְּׁנֵי שְׁכּוּלָה לְעַבֵּד דְּבָרִים תְּרִישִׁים שְׁבְּעֵצָה בּוֹ, אֲבָל בְּרִגְלָה אֵין בְּכֵן לְעַבֵּד מֵהָ וְאֵין נִכְוֵי לְיִשְׁבַּב בְּטָל לְמַנְיַת מוֹרִית, וְגַם דְּבַחְוֵי פְּדָאי הוּא תְּרִישִׁים חַסִּיל דְּכָרְגַל אֵין נוֹהַג אֲפִלוֹ דְּבָרֵה שְׁבְּעֵצָה, וְעַן בְּיַד סִימָן שְׁעָרֵי מִטָּר וְכִי"ש שְׂאֵין תְּרִישִׁים יְחַוֵּי, וְכֵן אֵין כָּאן פְּסִידָא בְּמַשְׁנֵיחָה שְׁחַטְרוֹת כְּעִים וְשׁ לְסַחֵף עַל תְּרִישִׁים וְסִימְנֵי לְקַדְשׁ מִלְּפָתֵי הַיָּמִים בּוֹ, ע"ש, וְאִיכָּא פְּשִׁטָּה דְּגַם אִם רוֹצֵה לְחַדֵּשׁ פְּרֻשֵׁת הַמוֹעֵד דְּשׁוּר אֵין שְׂאֵין חַיִּב, לֹא בְּעַי מִשְׂאֵר לְמַעַר דְּשׁוּר, ע"ש:

וכ"כ בדר"ש ב"ר סימן שמ"א וכו"כ ט"ו, דלא כש"ף שם, ע"ש. ומשמע דביום שני נהג ליקברו ביום ראשון או ביום טוב אחר לא חל עליו דין אנונות, ומשמע מתשובת מורים דאסור לעלות לתורה, ע"כ"ל, ע"ש:

מִשְׁנֵה בְּרִיָּה

נוהג בכל זה אבילות ואסור: (יא) ויש מתירין בתלמוד-תורה¹⁰⁰, ומכל מקום לענין לעלות לתורה ברגל¹⁰¹ לצרפי' למנחן הקרואים, נראה דלכתחלה אינו כדאי: ד' (יז) אֲנִינוֹת נוֹהַג בְּיוֹמָא, שְׂאֲסוּר בְּכֶשֶׁר וְכֵן נָכַל הַדְּיָנִים הַשְּׂנִינִים לְאֲנִינוֹת¹⁰², עַן בְּיוֹרְהֵ-דְּבֵה סִימָן שְׂמֵא: (יח) וְאֵינוֹ רוֹצֵה לְקַבְּרוֹ, שֶׁהַנְּכָרִים (יג) אֵינֵם רוֹצִים לְקַבְּרוֹ: (יט) מִשְׁעָה שְׁמַחֲשִׁיף¹⁰³, אֲבָל לֹא מִקְדָּם, וְגַם דְּוִקָא אִם הוּא מִחֲשִׁיף, אֲבָל אִם אֵינוֹ מִחֲשִׁיף, אֶף-עַל-פִּי שְׂהוּא סְמוּךְ לְעָרֵב חַיִּב בְּכָל הַמּוֹעֵד, כְּתוּב הַמְּנַחֵם אֲבָרְכֶם: דְּוִקָא (יג) בְּשִׁעָה שְׂהוּא מִחֲשִׁיף, אֲבָל בְּלִיל יוֹם-טוֹב שְׁנֵי חַיִּב בְּכָל הַמּוֹעֵד, דְּדוֹקָא בְּיוֹם שְׁל יוֹם-טוֹב שְׁנֵי אֲמַרְנוּ דְּכַחַל שְׂוִיָּהוּ בְּכֵן אֲבָל לֹא בְּלִילָה שְׁלִפְנוֹ, בְּיוֹן שְׂאֵין דְּרָה לְקַבְּרוֹ בְּלִילָה¹⁰⁴, וְלִפִּי זֶה חִיבָא דְּמֵת לֹ מֵת בְּשִׁמְיַר-עֲצָרָה מִטָּר לְקַדְשׁ¹⁰⁵ בְּלִיל שְׁמַחֲתֵ-תּוֹרָה וְלִקְרָה יְמִמְוֵיא וְכַפְרֵת-הַפּוּזוֹ: (כ) וְהוּא רוֹצֵה לְקַבְּרוֹ בּוֹ בְּיוֹם, לֹא דְּוִקָא, אֲלֵא רוֹצֵה לִמְרָה כָּל שְׁהִיכֵלֵת (ד) בְּיָדוֹ לְקַבְּרוֹ, וְלֹא-פּוֹקֵי אִם אֵי אֲפִשְׁרָ לְקַבְּרוֹ מִמַּמַּת חַג הַעֲצוּמָה אוֹ אֲנֵם אַחֲרָי¹⁰⁶, (טו) לֹא חַל עָלָיו דִּין אֲנִינוֹת, וְעַן לְעִיל בְּסִימָן עֵא בְּמַשְׁנֵה בְּרִיָּה דְּעֵי-קַטְוֵן יֹא: (כא) חַל עָלָיו

שְׁעָרֵי הַצִּיּוּן

(ח) אֲחִינוּם: (ט) פְּרִימִנְדִּים, וְעַן שֶׁם שְׁמַסְפֵּק לְעַנּוֹן בְּגַד מַלְשׁ¹⁰⁷: (י) פְּגוּ אֲבָרְתֵם: (יא) עַן אֵלֵיָה וְכַה וְשְׁעִיר־חִשְׁבִּיה: (יב) פְּגוּ אֲבָרְתֵם, וְהוּא אֲוִיל לְשִׁיטוֹ מִמָּה שְׁפָתָה בְּעֵי-קַטְוֵן ח' דְּבִיּוֹם-טוֹב שְׁנֵי אֲפִלוֹ אֵינוֹ רוֹצֵה לְקַבְּרוֹ חַל עָלָיו אֲנִינוֹת דְּכַחַל שְׂוִיָּהוּ רַבָּנָן, וְאִם-כֵּן עַל-כִּנְחָה זֶה קָאֵי עַל יוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן, וְבִיּוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן חֵלָא אֲסוּר לְקַבְּרוֹ עַל-יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְכַה תְּלִיר בְּרַצּוֹנָא: לָקַף פִּלְשׁ שְׁעָרֵי-יָם אֵינֵם רוֹצִים לְקַבְּרוֹ, וְהֵם מְפִירִי-קָרִים מִשְׁעָר דְּכַנַּת הַפְּגוּ אֲבָרְתֵם דָּאֵם: וְכֵל לְהַשְׁוֵי עַבְרִי"ם לְקַבְּרוֹ אֵין שְׂהוּא מְסֵאֵן בְּנָה, חַל עָלָיו אֲנִינוֹת עַל-כִּנְחָה, וְלְעֵנִיחָ דְּעֵתִי לֹא נְהִירָא, וְהָא טַעַם הַרְאִישׁ דְּלַחֵי בְּנִקְרָר עַל-יְדֵי עַבְרִי"ם חַל אֲנִינוֹת מִשְׁעָר דְּצָרִיף לְהַמְעִיא לֹ אֲוִין וְתְּכִירִינִי, וְאִם-כֵּן בְּנָה שְׁמַמָּן לְקַבְּרוֹ עַל-יְדֵי-יָם¹⁰⁸ כְּמַלְא אֵין צָרִיף לְהַכִּין צָרְכֵי קַבּוּרָה וְאֵין חַל עָלָיו אֲנִינוֹת, וְכַה שְׂהִיבָא דְּאֵין מְסִיף-קַטְוֵן ח' אֵינוֹ רָצָה, דְּשֵׁם חֵלָא מְדִיר בְּיוֹם-טוֹב שְׁנֵי דְּכַחַל שְׂוִיָּהוּ רַבָּנָן, מַה שְׂאֵין בֵּן בְּנָה מְדִיר בְּיוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן, וְכַנַּת הַפְּגוּ אֲבָרְתֵם נִרְאֵה פְּשׁוּט כְּמוֹ שְׁפָרְשֵׁי: (יג) וְהֵם פְּתַח-עוֹלָם הַעֲתִיק בְּשֵׁם שׂוֹאֵל וְמַשִּׁיב הַרְעָפִים עִם הַשִּׁיף דְּחַלְלֵה דִּינוֹ בְּיוֹם לְנָה, וְכֵן כְּתוּב בְּסַפְרֵי נְהַר שְׁלֹמֹם, וְכֵל מִקּוּם בְּנָה אַחֲרָיוֹם הַעֲמִיקוּ לְהַלְקֵה סַמְגוֹן אֲבָרְתֵם: (יד) דְּכַחַל שְׂוִיָּהוּ רַבָּנָן מ"א וְשִׂיא: (טו) עַן בְּבִגְדֵי-שְׂרָדֵה מְשַׁמְעָה מִהָ דְּבִיּוֹם-טוֹב שְׁנֵי אֲפִלוֹ מְעַבֵּב מִמַּמַּת אֲנֵם חַל עָלָיו אֲנִינוֹת, וְכַפְרֵת-אֲבָרְתֵם וְכֵן מַמַּת אַחֲרָיוֹם לֹא מִשְׁמַע תְּכִי, וְכֵל דְּבָרֵי מְקַשִּׁים לְקַטְוֵן בְּסָם:

הַלְבוּת הַלְמוֹעֵד סִימָן תַּקְמָח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טו]

מִשְׁנֵה בְּרִנְיָא (14) וכו', שְׁמַת לִי מִתְּיָמָה (15), עֵינַי לְעֵיל בְּסִימָן לְחַד (14) וכו', וְעֵינַי בְּשַׁעֲרֵי יְהוֹשֻׁעַה בְּסִימָן נְחֵי (15).

[שעה"צ ס"ק ט]

שְׁמַתְפֶּק לְעֵינַי בְּגַד הַדְּשָׁה (16).

16) ובפמ"ג שם משמע, שהספק הוא באופן שלבש כבר את הבגד החדש לכבוד יום טוב, וכשחלה עליו האבלות במועד עדיין הבגד חדש, והספק הוא האם צריך להחליף לבגדי יום טוב שאינם חדשים או לא [ואבל ללבוש לכתחילה בגד חדש משמע לכאורה שאסור].

[משנ"ב ס"ק טז]

שְׁבִיעֵינְעָא (17) וכו', רְחִיצָה בְּחַמֵּין (18) וכו', וְחִלְמוּד־תּוֹרְהָא (19) וכו', וְיָנֵשׁ מִתְּיָרִין בְּחִלְמוּד־תּוֹרְהָא (20), וּמְקַל מְקוּם לְעֵינַי לְעֵלּוֹת לְתוֹרָה קְרָנְלָא.

17) ואף אם מת ביום הראשון של חג הסוכות, דעת הגרש"ז אייערברך (שולחן שלמה ס"ק ג) שמסתבר שנוהג אבלות בדברים שבצניעא אף בשמיני עצרת שהוא כבר היום השמיני למייתת המת [וכן בחוץ לארץ בשמת ביום הראשון, אסור ביום טוב אחרון של פסח]. כיון שמוטל עליו חיוב להתאבל, אלא שנראה מחמת הרגל, וכל זמן שלא התחיל עדיין להתאבל, צריך לנהוג אבלות בדברים שבצניעא, אף שעברו שבעה ימים מזמן שמת.

הטעם שהרגל אינו עולה למנין שבעה, אף שנוהג בו דברים שבצניעא, ובשבת שבתוך השבעה הלא גם אינו נוהג אלא בדברים שבצניעא ומימי עולה למנין שבעה, כתבו התוס' (מועד קטן כג, ב ר"ה מאן, ציינו בבבאור הגר"א י"ד ס"י ת ס"ק א) שברגל אין דין אבלות כלל כיון שיש בו מצות שמחה [ומה שנוהג בדברים שבצניעא הוא הדין חדש שאינו מעיקר דין האבלות]. אבל בשבת שאין בה דין שמחה אלא רק דין עונג [ומה שאינו נוהג בדברים שבפרהסיא בשבת הוא מטעם אחר, ראה שם], עולה למנין שבעה, וראה טעם נוסף בירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"ה), ובערוך השלחן (י"ד ס"י שצט ס"ג).

18) כלומר כשרוחץ מקצת גופו [וכן מבואר לקמן (ס"י תקנד ס"ק לט)] שרחיצת ידיו במים חמים אסורה משום דברים שבצניעא, אבל רחיצת כל גופו אסורה אף בצונן [במבואר בשו"ע (י"ד ס"י שפא ס"א)] לענין אָבֵל בתוך שבעה, וכן כתב הרמב"ם (פירוש המשניות מועד קטן פ"ג מ"ה) לענין אָבֵל בשבת שנוהג דברים שבצניעא, שאסור לרחוץ מקצת גופו בחמין וכל גופו אפילו בצונן. [ומה שהפנה בשעה"צ (ס"ק י) כמקור לדין זה לדברי המג"א, לא נמצא שם, אלא הובא בא"ר (ס"ק ג), ושם כתב רחיצה סתם].

וראה פתחי תשובה (שם ס"ק א) בשם התפארת למשה, שאיסור רחיצה בחמין הוא אף במים פושרים.

ולרחוץ לכבוד יום טוב האחרון, כתב המהרש"ל (בבאור ליו"ד ס"י שפט) שמותר, וכן מותר להחליף לבנים. וכתב הגר"ש דבלצקי (העי' בספר פני ברוך) שגם לכבוד שבת חול המועד, מותר.

ולענין קרובי המת שאינם משבעה הקרובים, בגן נבדים [שנוהגים במקצת דיני אבלות כמבואר בשו"ע (י"ד ס"י שעד ס"ז) שכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו], הסתפק הגרש"ז אייערברך (ששי"כ פס"ה העי' קעב) אם אסורים בחול המועד ברחיצה בחמין ובשאר מיני שמחה, ויתכן שמוותרים בזה בין במועד ובין לאחר המועד, וסיים שצ"ע בזה. וראה בפתחי תשובה (י"ד ס"י שצט ס"ק ד).

19) וכן לענין אמירת ההגדה בליל הסדר על ידי אָבֵל בתוך המשך בעמוד הבא

12) כלומר שבשאר אָבֵל שהתחיל לנהוג אבלות קודם הרגל, ופגע הרגל באמצע השבעה, אסור לו להחליף את בגדיו וללבוש בגדי יום טוב, ואף שבטלה ממנו גזירת שבעה, מ"מ בתוך שלושים מבואר ברמ"א (י"ד ס"י שפט ס"ג) שאסור לו ללבוש בגדי שבת ויום טוב [ונמבואר במשנ"ב להלן (ס"ק כז)] לענין לבישת כלים מגוהצים חרשים ולבנים]. אבל אם לא התחיל עדיין לנהוג אבלות קודם המועד, הרי זה כאבלות בפרהסיא אם לא ילבש בגדי יום טוב.

והמנהג בזמנינו הוא כדעת הגר"א (מעשה רב ארת קצו), שאָבֵל לובש בגדי שבת לכבוד שבת אף באמצע השבעה, וכן בגדי יום טוב לכבוד יום טוב אף אם התחיל לנהוג אבלות קודם הרגל [ובטעם הדבר ביאר בתוספת מעשה רב (שם), שאם ילבש בגדי חול הרי זה אבלות בפרהסיא, וכן כתב הברכי יוסף (ס"י ת ס"ק ב)], וכן כתב במשנ"ב לקמן (ס"י תקנא ס"ק ו) לענין לבישת בגדי שבת בשבת חזון [ובשש"כ (פס"ה ס"ז) כתב שזהו מנהג ארץ ישראל].

13) שבשאר ימות השנה, כתב השו"ע לעיל (ס"י לח ס"ה) שאינו מניח תפילין ביום הראשון לאבלות, ובטעם הדבר ביאר במשנ"ב שם (ס"ק י"ח) שהיום הראשון לאבלות נקרא יום מר, שנאמר "ואחריה ביום מר", ותפילין נקראים פאר [שנאמר "פאוך חבוש עליך"], ואבל מעולל באפר, ואין זה נאה לתת פאר תחת אפר.

14) שם (ס"ק טז) כתב, שצריך להניח תפילין בחול המועד, אפילו ביום הראשון שמת לו מת, אף שבשאר ימות השנה אינו מניח תפילין ביום שמת לו מת [ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ה) שמה שאָבֵל פטור ביום הראשון מן התפילין, הוא משום שיום מר הוא לו, וזה לא שייך בחול המועד שאין אבלות נוהגת בו]. אלא שהביא שם שהפמ"ג פקפק בזה, כי אף שאין אבלות במועד, מ"מ היום הראשון הוא יום מר לו [וראה שם במשנ"ב שיום הקבורה נחשב כיום המיתה, כיון שהוא יום ראשון לאבלות ולמנוחה], והסיק שעל כל פנים יזהר להניח בלא ברכה, והוסיף במשנ"ב שם, שאף לולא דבריו המנהג הוא בכל אדם אף שאינו אָבֵל, שלא לברך על תפילין בחול המועד [כמבואר במשנ"ב לעיל (ס"י לא ס"ק ח)], וראה מה שכתבנו שם שיש שכתבו שבזמנינו המנהג בארץ ישראל שלא להניח תפילין כלל בחול המועד].

ולענין הנחת תפילין לאָבֵל באסרו חג, כשנקבר המת בחול המועד, כתב שם שצריך להניחן באסרו חג [בברכה], אף שהוא היום הראשון לאבלות [שהרי מתחיל למנות שבעה לאחר הרגל כמבואר בשו"ע לעיל (ס"א)], כיון שכבר נחמדהו במועד [כמבואר בשו"ע להלן (ס"ו)]. וכן כשנקבר המת ביום טוב שני, יניח תפילין באסרו חג, כיון שיום טוב שני עולה למנין שבעה [כמבואר בשו"ע לעיל (ס"ב)], וממילא אסרו חג הוא היום השני לאבלות.

15) שהביא שהשבות יעקב (ח"ב ס"י כה) הולק וסובר שגם בחול המועד אין להניח תפילין ביום הראשון, וכן ביום השני לאבלות עד אחר הנץ החמה, וכשאר ימות השנה, וכתב השער תשובה שנראה להחיר להניח תפילין ביום השני אף קודם הנץ החמה, מאחר שיש פוסקים הסוברים שאָבֵל גם בכל השנה מניח ביום השני מיד, וכמבואר במשנ"ב שם (ס"ק יט).

הלכות חל המועד סימן תקמח

ביאורים ומוספים המשך

23) שפטור מכל מצוות האמורות בתורה, כמבואר במשניב לעיל (סי' עא ס"ק ד). ובטעם הדבר ביאר בשערי צדק (סי' תרמ ס"ק מח), שעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכיון שעוסק במצוות קבורה, אינו צריך לעסוק במצוה אחרת.

ובמצוה שעובר עליה בקום ועשה כמו מצות סוכה, הביא במשניב שם (סי' לא) ובשערי צדק שם (סי' מז-מח) שהפמיג הסתפק אם אתן פטור, והבכורי יעקב כתב שפטור, כיון שעוסק במצוה פטור מן המצוה גם באופן זה [ולדעתו חייב רק במצוה שאינה צריכה מעשה כמו תענית ציבור].

אמנם, לענין אכילה בלא ברכה ראשונה, כתב לעיל (סי' עא ס"ק ד) שאותן אוכל בלא ברכה, אף שאכילה היא בקום ועשה [וראה מה שכתבנו שם].

ולענין מצוות לא תעשה, כתב בבית הלל לעיל (שם סי' ד"ה מ"ז) שאותן חייב בהן, אפילו בדבר שהוא רק מדרבנן.

[שערי צדק סי' יב]
שפמיג לקבר עליהם²⁴]

24) ואכן מצד הדין, כתב השו"ע לעיל (סי' תקכו ס"ב) שאסור להלין את מתו ביום טוב ראשון כדי שיתעסקו בו ישראל ביום טוב שני, וטעם הדבר ראה במשניב שם (סי' טו). [וראה בבית הלל שם, שלדעת הרמ"א שם (סי' ד) גם ביום טוב שני אין לקבורו אלא על ידי עכור].

[משניב ס"ק טו]
משערי צדק סי' י"ג וכו', שאין דרך לקבר בליה"ט וכו', מפר לקה"ש²⁵]

25) וכן במקום שצריך לשבת עם אנשי החברא קדישא לאחר מנחה בנגוע למקום הקבורה, או לעסוק בשאר צרכי המת, כתב לעיל (סי' עא ס"ק ט) שחלה עליו או אנינותו, וכן אם צריך האונן לחשוב ביום טוב על סדרי הלוי, על מקום הקבורה, על פרסום המודעות וכו', דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב פס"ד הע' צא) שפטור הוא באותו זמן מקיום מצוות אף באמצע היום. אמנם הוסיף, שיתכן שרשאי הוא להפסיק לזמן קצר לקיים מצוה, ואין בכך זלוזל למת, כיון שעדיין יום טוב הוא, וסו"ב שצ"ע בדבר.

26) וכן כתב לעיל (סי' עא ס"ק יא) שכך הסכימו רוב האחרונים, ואף שאסור להלין את המת, מבואר בשו"ע (ו"ד סי' שנו ס"א) שכשמלינים את המת לכבודו, מותר, ואם רוצה לקבורו בלילה, כתב הערוך השלחן (סי' ה) שחלה עליו אנינות מיד, וכן כתב הכף החיים (סי' כג), [וכן לענין ירושלים העתיקה, שאסור להלין בה את המת אפילו לכבודו של מת וחייבים לקבורו בלילה, כתב בששי"ב (פס"ד סכ"ג בהע') שחלים עליו דיני אנינות גם בלילה יום טוב, אך כתב (שם הע' קטו) שדעת הגר"ש אויערבך שבזמנינו לא מקפידים שלא להלין את המת בירושלים ביום טוב].

ולענין אונן בשאר ימות השנה, כתב לעיל (שם) שחל עליו דין אנינות גם בלילה, ובטעם הדבר כתב בשו"ע בית דוד (ו"ד סי' קטו) שלענין יום טוב שני מלבד הטעם שאין דרך לקבור בלילה, יש לצרף טעם נוסף [כמבואר במג"א סי' ח], שאינו כיום חול ממש לגבי מת, שהרי נוהגים גם ביום טוב שני שלא לעשות צרכי קבורה **המשך בעמוד הבא**

השבעה, מבואר בשערי צדק לקמן (סי' טו) [לענין אונן], שבשאר דברי תורה יש לו להחמיר שלא יאמר בעצמו את ההגדה, מפני שיש בה מדרש הפסוקים [אלא עדיף שיאמר אותה אחר לפניו והוא ישב וישמע מפי]. אך אם אין מי שיאמרה בפניו, כתב הערוך השלחן (ו"ד סי' שמוא סי"ז) שצריך לאומרה בעצמו.

28) וכן דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב פס"ה הע' קעה) שנוהגים להקל בזה. [וראה בשו"ע אגרות משה (ו"ד ח"ד סי' ס אות ד) שכתב שלענין קריאת פסוקים סתם בלי עיון, יש לפסוק כדעת האוסרים, ראה שם טעמו בזה].

הטעם להחמיר בדברי תורה לאבל ברגל, כתב בשו"ע חכם צבי (ח"א סי' ק, הובא בשערי תשובה סי' ד) שלענין מצוות תלמוד תורה, יש לסמוך על הרמב"ם וסיעתו שאין אבלות ברגל אפילו בדברים שבצינעא, ואין נכון לומר שילמד בכל הרגל דיני אבלות ובדברים הרעים שבידעיה, והא"ר (סי' ג) הוסיף, שיש לצרף לזה דעת הסוברים שדברי תורה הם בכלל דברים שבפרהסיא, ובשו"ע דת אש (סי' ג, הובא בתחילת תשובה סי' שצט ס"ק א) כתב שדברי תורה אסורים משום שמחה, וברגל אין לאסור זאת משום מצוות שמחת הרגל שהיא מדאורייתא ודוחה אבלות של דבריהם, וראה מה שכתב על דבריהם בשו"ע אגרות משה (שם).

21) ובשמחת תורה שהמנהג הוא שכל אחד מהציבור יעלה לתורה, כתב החכמת שלמה (להגר"ש קלוגר סי"א) שיותר גם לאבל שמת לו מת ברגל לעלות לתורה, כי אם לא יעלה נחשב לאבלות בפרהסיא [ועוד שצ"ע ע"פ א"א לא יעלה כמו כולם], וכן כתב הפתחי תשובה (ו"ד סי' שצט ס"ק א) בשם שו"ע דת אש. מאידך, בשו"ע לב חיים (ח"ב סי' קכד) כתב שלא יעלה לתורה, אלא יצא מחוץ לבית הכנסת, והשו"ע חמד (אסיפת דינים מערכת אבלות אות ל) חשב לדבריו, אך כתב שאם אינו יכול לצאת מבית הכנסת כיון שיש שם מין מצומצם, יכול לעלות לתורה, כדי שלא ינהג אבלות בפרהסיא [וראה גם גליץ מהרש"א (ו"ד סי' ת על ה"ז ס"ק א)].

[משניב ס"ק יז]
אנינות נוהג ב²⁷ וכו', הש"תים ל²⁸]

22) ועד מתי נקרא אונן, כתב לקמן (סי' תרצו ס"ק כג) שנקרא כן כל זמן שלא נקבר המת.

ובטעם הדבר שנוהגת אנינות במועד אף שאבלות אינה נוהגת בו, מבואר בלבוש (סי' ה) שדין אנינות אינו משום אבלות, אלא כדי שיהיה לבו פנוי לחשוב על צרכי המת להתעסק עמו בקבורתו, ולא יתעצל בקבורתו.

וראה במשניב לעיל (סי' עא ס"ק ה) שדעת השו"ע היא שאף אם יש לו מי שיתעסק בקבורתו חל עליו דין אנינות, ופטור מכל המצוות, ואסור לו להחמיר על עצמו, מפני כבודו של מת, שלא יאמרו מת זה קל הוא בעיני האונן ואינו חרד על מיתתו, אלא שהרצוה להחמיר באופן זה, אין מוחים בידו, כיון שיש אומרים שבשיש מי שמתפלל עבורו בצרכי הקבורה, אין עליו דין אונן, וכן אונן ביום טוב [בשקבורה ביום טוב ראשון על ידי עכורים או ביום טוב שני על ידי ישראל], כתב המטה אפרים (סי' תקצו סי"ז) שאין האונן רשאי להחמיר על עצמו להיפטר מדין אונן, אף אם אחרים מטפלים עבורו בצרכי הקבורה [וראה פתחי תשובה (סי' שמוא סי' טו) ובערוך השלחן שם (סי' י"ד) ובדברי סופרים שם (סי' א) ביחוד הלכה ד"ה וכל שק].

חלכות חל המועד סימן תקמח

ביאורים ומוספים המשך

28) וכן אם מת לו מת ביום טוב בזמן תפילת שחרית, ומנהג המקום לשבת עם אנשי החברא קדישא בנוגע למקום הקבורה, כתב לעיל (סי' עא ס"ק יא) שאם אינו יכול לאוספם עד לאחר התפילה, לא חלה עליו עדיין אנינות, חייב להתפלל, כיון שנחשב כאנוס.

וכן במקום שנהגים שלא לקבור ביום טוב שני, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קסא) שלא חלה עליו אנינות (נראה שם עוד (או"ח ח"ג סי' עו) שבזמננו יש להימנע מלקבור את המת ביום טוב שני, כי באים לידי חילול יום טוב, וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' תקכו ס"ק בד)).

וכן ארץ ישראל השוהה בחוץ לארץ ביום טוב שני, דעת הגרש"ז אדערבך (ששי"ב פס"ד הע' קלט) שאף שאצלו הוא חול, וביום חול הדין הוא שחלה עליו אנינות גם אם הוא אנוס ואינו יכול לקבור את מתו כמבואר במשנ"ב לעיל (שם), מי"מ כיון שאצל כולם הוא יום טוב, לא חל עליו דין אנינות, וסוים שעדיין צ"ע בזה.

על ידי ישראל, כמבואר ברמ"א לעיל (סי' תקכו ס"ד), וכן כתב בעל היד אפרים (חידושים וביאורים מהלכות אונן סכ"ב בסוף שו"ע הלכות אבילות), [ולדעתם במקום שנהגו לקבור ביום טוב שני על ידי ישראל, נהגו דין אנינות אפילו בלילה, ובמשנ"ב לא חילק בזה, וראה כף החיים ס"ק כג].

ולענין אונן בליל פורים, ראה מה שכתב הרמ"א לקמן (סי' תרצו ס"ז) ובמשנ"ב שם (סי' כד).

27) וכן לענין ברכת 'שהחיינו' בקידוש, כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קטז) שמברך אותה, כיון שלא חלה עליו עדיין אנינות, ואף שהוא שרוי בצעה, שהרי מצינו שאבל מברך 'שהחיינו' על ירושה כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רכג ס"ב), למרות ששרוי בצעה.

[משנ"ב ס"ק כ
או אַנְס אֶתְרָא.]

הַלְבוּת הַלְמוּעַד סִימָן תַּקמח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כא]

לְקַח יְהוָה אֶסוּר בְּדַבְרֵי-תוֹרָה⁽²⁹⁾.

(29) וראה בשעה"צ (ס"ק טז) שגם בליל יום טוב שני אין זה ברור שיהיה אסור בדברי תורה [כי אין דרך לקבוע בלילה], אמנם לעיל (סי' עא ס"ק יא) כתב בסתם שאסור בדברי תורה גם בליל יום טוב שני. ומשמע עוד בשעה"צ כאן, שמצדד סדעת המתירים בדברי תורה ביום טוב בשלא חלה עליו אנינות, אמנם לעיל (שם ס"ק ח) כתב, שאף בשבת שלא חלה עליו עדיין אנינות כלל וחייב בכל המצוות, מ"מ אסור בדברים שבצינעא. וכתב שם (ס"ק טז) שדברי תורה הם בכלל דברים שבצינעא [אכן ראה שם שיש מתירים דברי תורה במועד לכל אָבֵל].

[משנ"ב ס"ק כב]

הַיִּשְׁאוּמְרִים הַמוּקָא עִם בְּהֵמָה⁽³⁰⁾.

(30) שמתיר בכל אָבֵל לאחר שלשה ימים מהקבורה, לעשות בעצמו מלאכה בדבר האבד, אם אינו יכול לעשותה על ידי אחרים. ומה שכתב בן בלשון 'אפשר' אף שהרמ"א הכריע שם להקל, ראה בספר דברי סופרים (סי' שצט עמק דבר ס"ק קא).

[שעה"צ ס"ק יז]

אָלָא לַעֲנִין תוֹף הַתְּקָלָא⁽³¹⁾ וכו', צל תוֹף הַתְּקָלָא⁽³²⁾.

(31) והטעם שבתוך הרגל התירו לאָבֵל מלאכת דבר האבד על ידי עצמו, אף שבשאר ימות השנה אסור לאָבֵל לעשות מלאכה בעצמו אף בדבר האבד כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שפ ס"ד), ביאר בהגהות רעק"א (שם סי' שצט ס"ב) שאָבֵל בשאר ימות השנה כיון שיכול לעשות מלאכתו בדבר האבד על ידי אחרים, לא התירו לו על ידי עצמו, אבל בחול המועד אין הברל בין אם יעשה על ידי אחרים או על ידי עצמו, כי גם אחרים אסורים במלאכה מצד המועד.

(32) כלומר שאף שהוא בתוך שבעה, והוא דבר שאינו אבד, מ"מ מותר לו לעשות מלאכתו [כשהיא מלאכה המותרת מצד המועד] על ידי אחרים. ובטעם הדבר ביאר בשו"ת בית דוד (ארי"ח סי' שיד), שכיון שלאחר המועד התירו לו לעשות מלאכה על ידי אחרים [כשעברו שבעה ימים ממות המת אף שלא כלו שבעת ימי האבלות], לא החמירו במועד עצמו יותר מלאחר המועד.

[משנ"ב ס"ק כה]

[אין צְרִיכִין⁽³³⁾ וכו', קַדְמֵי בְּרִיתֵי-הַפְּנִסָּה בְּנֵהוּגָא⁽³⁴⁾].

(33) ומנהג העולם, הביא הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ה הע' קפא) שמנחמים כרגיל כל השבעה שאחר הרגל, אך הסתפק אם הוא מנהג ותיקין, אכן, ראה במקור חיים (לבעל החוות יאיר, סי' שד) שהביא מנהג זה, וכתב שהוא מנהג טעות. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קעב) כתב שבזמנינו שלא נהגים לנחם במועד, יש חיוב לנחם אחר המועד.

(34) וראה לעיל (סי' רפז ס"ק ב) ומה שכתבנו שם פריי הרי"ם בזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

בְּטָלָה מִמֶּנּוּ עַל־יְדֵי־זָהָה גְּזֵרַת שְׁבָעָה⁽³⁵⁾.

(35) ולענין מנהג העליה לקבר בתום השבעה, כתב הגשר החיים (ח"א פכ"ט סי' טז) שכשיום טוב מבטל את השבעה [בשבוועות ראש השנה ויום כיפור], נהגים לעלות לקבר באסרו חג, אף שלא עברו שבעה ימים מהקבורה. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שבועות פ"ב ס"ו) שהמנהג הוא שעולים לקבר לאחר שבעה ימים, ולא למחרת החג, כיון שהדבר תלוי במספר הימים שעברו מהקבורה ולא בדיני האבלות שבתלו ממנו מפני החג [וכך נהגים גם לענין עליה לקבר בתום השלושים].

[משנ"ב ס"ק כז]

אֶסוּר שְׁלֵשִׁים אָסוּר בְּכֶלֶם⁽³⁶⁾.

(36) ומה שנודע בדיני אבלות של שלשים ברגל, אף שאין אבלות ברגל אלא בדברים שבצינעא, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד).

[משנ"ב ס"ק כח]

[דינו בְּדִין קוֹבְרֵי⁽³⁷⁾ וכו', שְׁנוּהַג בּוּ בְּרָרִים שְׁבָעֵנָא⁽³⁸⁾].

(37) וכל שכן אם לא ידע כלל קודם החג שמת לו מת, כמבואר בשו"ע לקמן (ס"ב). ולענין מי שלא נהג אבלות מחמת אונס, בגין חולה או יולדת, ראה במשנ"ב שם (ס"ק נג).

(38) וכן לענין הסיבה בליל הסדר, מבואר בשעה"צ לעיל (סי' תעב ס"ק יד) שאם לא נהג אבלות קודם החג, אינו מיטב בליל הסדר, וכן כתב השו"ע הרב שם (ס"ד) שנהגים שלא להסב, כיון שהסיבה נחשבת כדבר שבצינעא, ואָבֵל זה הרי חייב לנהוג מנהגי אבלות הנהגים בצינעא, וכן כתב הקצושי"ע (סי' קיה סי').

הלכות חל המועד סימן תקמח

כא

באר הגולה

ח קריאת שם י"ט
ט רמי י קריאת
רשי שם כ משה
שם י"ט ל פתחים
בביתא שם כ
כו קריאת שם י"ט
סדכאדי פתחים
כפתי המטה ג שם
במשה

עליו אנינות: ו' אף-על-פי שאין אבלות ברגל, אם מת לו מת ברגל מתעסקים בו ברגל לנתמו, ולאחר הרגל בשיכלו שבעה למיתת המת, אף-על-פי שעדין לא כלה האבלות, (כב) מלאכתו נעשית על-ידי אחרים (כג) בבתיהם, ועבדיו עושים לו בעצמה *בתוך (ס) (כד) ביתו, (כה) ואין צריכין לנתמו אחר הרגל למען הנמים שנתמיהו ברגל: ז' ימת לו מת קדם הרגל (כו) ונהג אבלות לאפלו (ט) שעה אחת לפני הרגל, בטלה ממנו גזרת שבעה, (כז) וימי הרגל עולים למנוח (י) שלשים, הרי שבעה לפני הרגל והרגל, ומשלים עליהם עד שלשים. *וידועא שנהג אבלות באותה שעה, אבל אם שגג או חיזר ולא נהג אבלות, או שהיה סמוך לחשכה ולא היה יכול לנהג, אין הרגל מבטל האבלות (כח) ודינו כדין קובר מתו ברגל: ז' אם נהג שבעה ופגע בו הרגל, מבטל ממנו גזרת שלשים,

באר היטב

(ס) ביתו. ושמך של אבל שמת לו מת בי"ט פסק הגאון מהר"ש מפראג לאסר במו' בשאר אבלות, א"י: (ט) שעה א'. כלומר שעה טועטת, מי"ב: (י) שלשים, וכן הוסיף

באר הגולה

* בתוך ביתו. וכן בנה שכתבו בשם הסכתא אדם, והנה אף דבאלהו זוטא משטע דמסקנתו למעשה כמו זקני הגאון מהר"ש ולא פדעו נקמו שיעתיק לקפה את לשונו, נקט החכמתאדם גאליה ובה, משום דאוחו חבר באהרונה ולם לא זכר כי אם דעתו, כמו שכתבו במשנה ברורה בשמו, אכן מה דמקל הסכתא אדם עוד יותר מקונו לא הקריא כלל, ואשת"ק לשון החכמתאדם ונה לשונו: ושמך של אבל שמת לו מת בחל-המועד מקור לעסק בתנחת מיד אחר יום-טוב נא"ר בסימן הקמת) ומה דסיים אליה ובה כמו בשאר אבלות, רצה לומר, כמו שם ביום השביעי מטר לפתח את תנחתו, בן בנה אם מת ביום ראשון חלל-המועד מטר תקף אחר יום טוב והוא יום השביעי, ונראה לי לדין דנהגין לאסור רק שלשה ימים, הוא הדין אם מת בערב יום-טוב אחרון מטר, עד כאן לשונו, ובאמת לא דמי כלל, דשם תלא נשב האבל על-כ"ל פנים ג' ימים באבלות, מה שאין כן כשא העדין לא לשב פנים, ודי לנו להקל בענינו אם מת בחל-המועד ביום ראשון כדעת האלה רבה, דעל-כ"ל פנים הוא צרכו יום שביעי מפיחת הפת, ולא לתפס שתי קלות דהנהו ג' ימים ובלא התבוננת אבלות כלל וובקרט שפירמגדים ספקק עם על קלתו של האלה רבה ודעתו להמיר קנה כקונו, ודינו אם נקל כהאלה רבה ולא יתור, ואשת"ק לשון האלהו זוטא ונראה לעין כל שהאמת פדכרנו, ונה לשונו: נראה לי דשמך אבל שמת לו מת בחל-המועד ראשון מטר לעסק בתנחת מיד אחר יום-טוב, פינן דמקלין בשאר אבלות אחר כ' ימים, אבל שטעמי בשם זקני הגאון ז"ל פסק לאסור כמו בשאר אבלות, עד כאן לשונו, הרי לך שגם היצת האלה רבה לנהג לענין שמך של אבל בעלמא רק ג' ימים, ודעת מהר"ש ל' בנה, ואפלו הכי בענינו החמיר וזקא אם מת בחל-המועד ביום ראשון, כדי שיהיה בסוף-הכל על-כ"ל פנים פתיחת התנחת ביום השביעי מפיחת הפת, וכפ"ל, ועל-פירוק השעם כמו שכתבנו לטענת, בן נראה לעניות דעמי ברורה, ודע, דלענין שביעה קרובה פשוט דאף-על-פי שישלמו כבר שבעה ימים למיתת המת, אסור בסחורה כל האבלות כשאר אבל, וקמו שכתוב ביונה-דעה סימן תב דשמועה קרובה דינו ביום קבורה, וכן פסק הפריימגדים

מלשנה ברורה

אנינות. וא"נ ברגל אסור בדבריתונה, והוא אסור בשמחה, ופקתי' ה' ישרים משמחי לב, וכל-שכן שאסור לעלות בחונה נגן אברהם, ע"ש. ונהג מדבריו משמע דאף בשעה שאינו רוצה לקבור, ובימים טוב ראשון או כגון בלילה שאין דרך לקבור, אפלו הכי אסור בדבריתונה, וענין ברגול מרכבה שמשגיג על זה, (ט) דכיון שזו אין דין אנינות עליו לפה ונה אסור בדבריתונה³⁵⁹, וכן מקפיק על זה בספר בגר"שע, ע"ן שם: ו (כב) מלאכתו נעשית על-ידי אחרים וכו'. אפלו בדרך שאינו אבד, דבדבר קאבד מטר על-ידי אחרים אפלו בביתו ואפלו במקום הראשונים שאחר הרגל, וכדאיתא ביונה-דעה סימן שפ סע"ף ה. וענין בלבוש שקתב דאם הוא דבר קאבד מטר לעשות בעצמי, (יז) ובמאמר-מרדכי ספקק עליו, ע"ן שם השעם. אכן אם לא יוכל לעשות על-ידי אחרים והוא דבר קאבד, אפשר דבענינו נש למקח על השאר-אמרים המוקא שם בהג"ה³⁶⁰: (כג) בבתיהם, אף דגם בקל אבל גמירן מלאכתו נעשית על-ידי אחרים בבתיהם, כדאיתא ביונה-דעה שם סע"ף יח, אכן ה"ס דנקא בקבלנות ובאפן שקפלו המלאכה קדם שנעשה אבל, והקא מטר אפלו בימי אבלות נכ"מ מהגר"א: (כד) ביתו. ושמך של אבל שמת לו מת ביום-טוב, פסק הגאון מהר"ש מפראג לאסור לפתח חנותו³⁶¹ כמו בשאר אבלות ונראה לומר, דצריך להמיתן שלשה ימים אחר יום-טוב כמו דנהגין בשאר אבלות לענין שמה, כדאיתא שם ביונה-דעה סע"ף כא באחרונים, ע"ן שם, בן כתב הבאר-היטב בשם אלהו זוטא, אכן בחכמתאדם הלכות אבלות קלל קסט דין ב הביא בשם אלה רבה להקל, דהנהו אם מת ביום ראשון חלל-המועד, מטר להשתף לפתח חנותו תקף אחר יום-טוב, וע"ן שם

בחכמתאדם שדעתו דאפלו מת בערב יום-טוב אחרון גמירן מטר להשתף לפתח חנותו תקף אחר יום-טוב, וע"ן בבאר הגולה שברבנו דהפריז על ספדה ודינו אם נקל גאליה רבה: (כה) ואין צריכין³⁶² (כו) ונהג אבלות אפלו שעה אחת, לאו ונקא שעה, אלא רוצה לומר, זמן מועט מאד (אחרונים), וע"ן פריימגדים דלאו ונקא אם נהג בחלית מנעל, (יט) הוא הדין אם נהג בכפית המטה או אסר משאר דברים השניכים לשבעה, בקלה מקונו על-ידי גזרת שבעה³⁶³: (כז) וימי הרגל עולים וכו'. ומשעם שלשים אסור ללבש בתוך הרגל (יט) כלים מגדעים חרשים ולבנים, וכן מה שהתירו לפעמים לספר הלכס בתוך הרגל, גמירן הפא ממדינת הנם וכל השנויים לעיל בסימן חקלא סע"ף ב וסימן חקלד, מחמת אסור שלשים אסור בקלסם³⁶⁴, וסתן שגשא אשה ערב הרגל ובהו הרגל מת לו מת, (כ) אין הרגל עולה לו למען שלשים, שהרי בתוך שבעה ימי המשטה קנה מטר בגהרין ותספנת ואינו חושש לאבלות כלל, וכדאיתא ביונה-דעה סימן שטב, ומה שנהג דחיר הרגל שלא לגהרין הלכס הוא מחמת הנהג לומר, נמצא שלא נהג אבלות הרגל כלל, ועל-כן צריך לנהג לאחר שהשלים ימיר-משטה שלו שבועת ימי אבלות ואחר-כך שלשים: (כח) ודינו כדין קובר מתו ברגל³⁶⁵ וכו'. שונהג בו דברים שבענינאם³⁶⁶, ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל, וימי הרגל עולים לו למען

שער הציון

(טז) וע"ן שם שדוסק לנישב אוילי דברי מהר"ם לובלין ששקנו הוציא מגן-אבקהם את דינו אורי כליל יום-טוב שני, וגם זה אין ברור שהא אסור אז בדברית חונה, ועוד, והקצין פתח"מ נראה דת"רי שמת בשבת ובמוצאי-שבת חל יום א' של פסח, ואפלו הכי החמיר שלא לומר הפדה מפני שיש בו מדרשי מקראות, ודע, שפמני קשת הדגול מרכבה והבגדי-ישע לא העתקתי דברי מהר"ם שהחמיר שלא לומר בעצמו ההנהג: (יז) שפקור הלכס הוא מדברי רבנו יתום המוכא בבית-יוסף, ודברי רבנו יתום אינו מורי קלל לאחר הרגל אלא לענין תוך הרגל³⁶⁷, וכמוכא לשונו בבית-יוסף ביונה-דעה סימן שטז ובתמ"א שם, וגם מדברי התוספות שם י"ט עמוד ב דבור המתחיל מלאכתו מוכח דבביתו אפלו על-ידי אחרים אינו מסר פי אם בדרך טאבד, וכל-שכן על-ידי עצמו, ואבג ראיתי להנפיד שם ביונה-דעה סימן שטז סע"ף ב בהג"ה מהרדשי רבי עקיבא איגר שם ראיתי דבר-פלא, שכתב שם דמה שכתב תמ"א אם אין דבר טאבד וכו', צריך לומר קצאי על אחר שכלו השבועה ימים מיום התקבורה ואילוף, הקצין ברבנו יתום גופא נראה קצאי על תוך הרגל³⁶⁸, וצריך עיון: (יח) פתח עיר, האפשר אף אם חזיר, כל שגלה ודעו באחד מהדברים ונהג שעה, בקלה גזרת שבעה, וצריך עיון: (ט) של-המועד וינה-דעה סימן שטז שיטת הרקב"ן ולא מהר"ש, וכן העמיקו האחרונים לדין, וקלא כמשאת-בנימין: (כ) ט"ז וש"א, וקלא כמשאת-בנימין הנ"ל:

